

CARLOS V Y LA IMAGEN DEL HÉROE EN EL RENACIMIENTO

Fernando Checa Cremades. Madrid, Taurus Ediciones, 1987.

Aquesta obra, publicada per primera vegada a la capital de l'Estat el mes d'abril d'enguany, fou defensada com a tesi doctoral a la Universitat Complutense de Madrid el juny de 1980, i va merèixer la qualificació d'Excel·lent "*cum laude*". La versió que ara ens ofereix Taurus Ediciones ha estat profundament remodelada i despullada de part de l'aparell erudit, notes i bibliografia de l'original.

L'objectiu del treball de Fernando Checa Cremades és el d'estudiar la figura de Carles Vè des d'un punt de vista artístic: d'esbrinar quina era la imatge plàstica i arquitectònica que d'aquest monarca es tenia a la primera meitat del segle XVI, època transicional en la qual l'Emperador és vist tant aviat com un cavaller medieval o com un "*princep nou*" renaixentista. L'enfocament que l'autor atorga a l'estudi pretén erradicar antigues teories historiogràfiques romàntiques i nacionalistes; les primeres tendents a veure'l com a iniciador de la llegenda negra i les segones com al model ideal d'heroi espanyol, imperialista, bel·licista, catòlic i antiptes-tant.

El llibre és dividit en vuit capítols de desigual extensió destinats a oferir diferents temàtiques a l'entorn d'aspectes concrets de les relacions entre Carles Vè i l'art.

El primer capítol consta d'una reflexió sobre la importància de l'Emperador en l'art i en la política del segle XVI.

Allò que l'autor estudia a l'obra no és, però, l'art de la cort de Carles Vè, sinó que intenta determinar plàsticament quina és l'estructura de la seva imatge heroica, aprofundint alhora en com es fixà una determinada iconografia oficial i quin fou el paper que l'art jugà enfront d'aquestes qüestions. En aquest punt, Checa Cremades es recolza en els estudis d'Hoffmann i Weise sobre el concepte de virtut heroica. Concepte ja usat per Aristòtil antigament, es revaloritzà mitjançant els estudis escolàstics als segles XII i XIII i des del segle XVI es va estendre als processos de canonització com a referència a un tipus de valors de caràcter ètic i estètic. Així, Carles Vè encarna el tipus d'heroi del Renaixement, l'esquema bàsic del qual s'organitza en la novella de cavalleries, i concretament en la figura del cavaller andant.

Carles Vè —nascut el 1500— és situat entre l'Edat Mitjana i la Moderna, i la seva activitat política i militar és una continuada dialèctica Nord-Sud, Alemanya i Imperi i Mediterrània: és així comprensible que trobi el seu model ideal en aquest gènere medievalitzant que assolí el màxim esplendor al segle XVI. Però les contra-

diccions internes de la política imperial feren variar sovint les idees existents a l'entorn de la creació d'un mite plàstic de Carles Vè, com més va més l'Emperador es veié forçat a comportar-se com un príncep modern, cosa que es reflectí en una variació substancial de la visió plàstica que d'ell tenien els artistes. En aquesta etapa la imatge predominant fou, doncs, la d'un monarca modern allunyat del príncep savi erasmista dels primers retrats.

En el segon capítol, l'autor analitza quina fou la plasmació plàstica de la imatge de Carles Vè com a príncep erasmista en els primers anys del seu regnat. És el caire internacional de la política de l'Emperador allò que fa possible que la seva imatge sigui dibuixada per un gran nombre d'artistes europeus. En aquesta primera etapa es fixa la imatge creixentment messiànica que es tenia de Carles Vè, i això es reflecteix en l'obra primerenca de Van Orley (1520-22), L. Blondel o Jean Monne (1526). La majestuositat manierista marca la línia que es seguí des de 1530: la mitificació imperial és ja total. I fou en aquestes dades quan Tiziano expressà la seva visió classicista de Carles Vè.

Als anys quaranta i cinquanta, amb Leoni, el tipus de retrat de guerrer triomfant arriba a la seva culminació, justificat per les múltiples victòries de les armes imperials. Leoni remarca els atributs de noblesa del monarca i du al màxim la reflexió a l'entorn del caràcter emblemàtic dels gèneres clàssics.

El tercer capítol consta d'un detallat estudi del Palau de l'Emperador a Granada, destacant-hi l'aprofundiment en la importància de l'obra de Machuca, de marcat estil classicista, culte i italianitzant. Les reformes palatines causades per la glòria creixent de l'Emperador, els nous palaus espanyols i sobretot l'anàlisi de la importància de Yuste, completen aquest capítol.

Els capítols IV, V, VI i VII destaquen els conceptes d'heroïcitat i el mite clàssic que embolcalla Carles Vè, incidint especialment en les imatges religiosa, virtuosa, cavalleresca i imperial que del monarca es tenien.

El capítol quart és un repàs al procés elaborador del mite clàssic-heroic a l'entorn de la figura de l'Emperador: s'inicia l'estudi amb una reflexió sobre la creació del mite de Carles Vè com a heroi clàssic, que es recolza en la Història Clàssica i en la Mitologia. Aspectes concrets que trobarem una plasmació gràfica foren la batalla de Pavia, que aixecà una onada de messianisme, i fou el punt de partença d'una veritable iconografia heroica. Amb la conquesta de Tunis es concebé la idea de la imatge imperial com a figura romana de Carles Vè. Artísticament, la vinculació entre l'Emperador, la Fama, l'Antiguitat i les seves imatges victorioses és constant.

A través de l'analogia allegòrica de la figura d'Hèrcules amb l'Emperador s'intentà de reforçar la visió de Carles Vè en el sentit d'atorgar-li la fortalesa, la glòria i el triomf d'aquell heroi grec.

Alhora tingué també una traducció plàstica la mitificació antiprotestant de l'Emperador: representà la fixació definitiva del mite de l'heroi guerrer.

El capítol cinquè versa sobre la imatge religiosa de Carles Vè, aquesta es fonamentà en l'establiment de paral·lelismes bíblics.

El gust pels temes religiosos fou dut al paroxisme per l'Emperador en el seu retir de Yuste.

Concreta el sisè capítol aquesta imatge latent de Carles Vè com a "nou Messies", la seva predestinació, saviesa i virtut heroica, així com la construcció plàstica d'aquests conceptes.

El capítol setè insisteix en la línia de comentar àmpliament la magnificació de l'Emperador a través del desenvolupament de les imatges cavalleresques i el mite imperial sorgit a redòs del monarca. Detalla especialment la significació i importància de l'heràldica i de la simbologia imperials.

El darrer capítol entra a considerar l'aspecte de la mort de l'Emperador, iniciant l'estudi per les cerimònies funeràries, i relacionant-ho tot amb el sentit imperant sobre la mort al segle XVI.

En conclusió, som davant d'una valuosa obra per comprendre millor la figura de Carles Vè, en aquesta ocasió en relació a la visió artística que d'ell tenien els autors de l'època. L'obra repassa la trajectòria dels artistes europeus més importants del moment: com hem vist, Tiziano i Leoni, Machuca i Van Orley són a les seves pàgines, però també hi són altres com Durero i Cranach, tots ells vinculats a la cort imperial.

El treball de Checa Cremades constitueix, en definitiva, una aportació interessant emmarcada en el desig d'oferir una visió global també de l'evolució històrica d'aquells anys i resoldre la manera com això influí en l'art a l'entorn de l'Emperador. La política maquiavèlica, l'erasmisme, el conflicte amb turcs i protestants i altres fets coetanis constituïren experiències cabdals que contribuïren a configurar la imatge imperant de Carles Vè.

ROBERT BERNAD I RICART